

САМОСТІЙНА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ З ОВОЛОДІННЯ ІНШОМОВНОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ЛЕКСИКОЮ

У статті розглядається проблема активізації самостійної роботи студентів для оволодіння іншомовною термінологічною лексикою за допомогою використання навчальних стратегій. Це сприятиме підвищенню ефективності освітньої діяльності студентів та рівня сформованості у них англomовної лексичної компетенції.

В статье рассматривается проблема активизации самостоятельной работы студентов для овладения иноязычной терминологической лексикой с помощью использования учебных стратегий. Это будет содействовать повышению эффективности учебной деятельности студентов и уровня сформированности у них англоязычной лексической компетенции.

The article analyzes different communicative strategies to be applied in the process of independent and autonomous studying activity of students aimed at mastering English business vocabulary. Such approach will promote effectiveness of learning vocabulary and forming lexical competence with the students of economic specialties.

Реалізуючи Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (ЗЄР) щодо зміщення акценту на розвиток навчальної автономії студентів, збільшення ролі позааудиторної роботи в навчальному процесі ВНЗ, актуальним завданням сьогодення є пошук ефективних шляхів організації самонавчання студентів, залучення їх до самостійного опрацювання окремих тем, виконання вправ чи тестових завдань, використання технічних і телекомунікаційних засобів для пошуку або передачі інформації, участі в науково-дослідній діяльності тощо. Ці заходи спрямовані на формування у студентів стійких мовленнєвих навичок, досягнення ними належного рівня сформованості іншомовної комунікативної компетенції як основної мети навчання іноземної мови.

Акцентуючи увагу на важливість самостійного опанування іноземної мови та її лексичним складом, **метою статті** є розгляд теоретичних і практичних аспектів організації навчання студентів у режимі самостійної роботи за допомогою використання адекватних сучасним вимогам стратегій засвоєння англomовної економічної лексики.

Аналіз літератури з досліджуваної проблеми свідчить, що різні питання формування стратегічної компетенції в царині оволодіння студентами мовним лексичним матеріалом відображені в працях багатьох науковців. Дослідники активно вивчають проблеми організації самостійної роботи студентів (СРС), щоб активізувати і підвищити ефективність цього виду навчальної діяльності.

Навчальні стратегії для засвоєння іншомовного лексичного матеріалу розглядаються як знання програми дій з іншомовним словом [7, с. 19] або як поодинокі підходи й прийоми, котрі застосовують студенти у їх намаганнях оволодіти іноземною мовою [8, с. 76–77]. Згідно з положеннями ЗЄР, стратегіями вважають мовленнєві засоби, які користувач мовою застосовує для мобілізації та балансу своїх ресурсів, активізації вмінь і навичок, щоб задовольнити комунікативні потреби [1, с. 57]. СРС вважається важливим інструментом для забезпечення якісної іншомовної підготовки в умовах скорочення аудиторних годин, одним із ефективних важелів для активізації розумової, інтелектуальної, мовленнєвої діяльності в системі навчального процесу з іноземної мови.

Проаналізуємо відомі підходи методистів і власний досвід викладання іноземної мови у немовному ВНЗ щодо особливостей самостійного вивчення студентами іншомовної економічної лексики за допомогою навчальних стратегій.

У роботах науковців відзначається важливість СРС, висвітлюється її позитивна роль у навчальному процесі. Так, А.С. Філіпенко вважає, що «самостійна робота сприяє формуванню у

студентів інтелектуальних якостей, необхідних майбутньому спеціалістові. Вона виховує у студентів стійкі навички постійного поповнення своїх знань, самоосвіти, сприяє розвитку працелюбності, організованості й ініціативи, випробовує його сили, перевіряє волю, дисциплінованість тощо» [5, с. 142]. Активна СРС, вважає І. О. Лук'янченко, «виробляє у студентів психологічну установку на самостійне систематичне поповнення своїх знань і вироблення умінь орієнтуватися в потоці різної інформації при вирішенні пізнавальних та професійно спрямованих завдань» [4, с. 159]. Однією з умов ефективного здійснення СРС методисти вважають «моделювання особистісно значущого для студента контексту навчальної діяльності, спрямованої на створення реального продукту» [2, с. 124]. Таким продуктом може бути, наприклад, виконання студентами індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ), підготовка і презентація спільного проекту, написання доповіді та участь у науковій конференції тощо.

Отже, ефективність і дієвість СРС визначає академічну і професійну мобільність студентів, підвищує їх відповідальність за результати свого навчання, надає широку автономію творчої навчальної діяльності. Тому важливо виділити прийнятні для оптимальної організації СРС стратегії здобуття знань лексичних одиниць своєї майбутньої спеціальності, забезпечити студентів відповідними прийомами самоосвітньої навчальної діяльності для досягнення належного рівня сформованої іншомовної лексичної компетенції.

Необхідність вирішення окреслених вище проблем зумовлюється невмінням студентів самостійно здобувати і використовувати потрібну лексичну інформацію (наприклад, для створення глосаріїв термінологічної лексики, для пошуку значень лексичних одиниць у словниках або фахових текстах, для складання логіко-семантичних карт тощо). Більшість студентів не можуть скористатися автономією навчальної діяльності, що спричиняє труднощі у засвоєнні навчального матеріалу, перешкоджає контролю результатів навчання. Причину низької продуктивності самонавчання студентів, на нашу думку, можна пояснити недотриманням вказаних Т. М. Каменевою психолого-педагогічних умов його організації, що охоплює такі аспекти: мотивація навчально-пізнавальної діяльності студентів; розподіл функцій керування нею між студентом, викладачем або навчальною програмою; реалізація професійної комунікативної компетенції студента; здійснення об'єктивного контролю його навчальних досягнень; врахування суб'єктивного досвіду та індивідуально-психологічних якостей студента; вибір засобів навчання, що використовуються під час оволодіння лексикою іноземної мови [3, с. 171].

Для подолання негативних чинників під час організації СРС з оволодіння іншомовною лексикою наголошуємо на необхідності дотримання таких вимог при організації автономної навчальної діяльності студентів:

— ознайомлення студентів з метою проведення СРС і типовими завданнями, призначеними для самостійного виконання; допомога студентам у виборі стратегій засвоєння іншомовного лексичного матеріалу з урахуванням їх індивідуальних психологічних особливостей і рівня іншомовної підготовки; орієнтування студентів на раціональний розподіл часу при виконанні поставлених завдань;

— узгодження із студентами індивідуальних термінів виконання самостійних завдань, уточнення критеріїв оцінювання, визначення порядку корегування процесу самостійного навчання та способів пред'явлення кінцевого продукту самоосвітньої діяльності;

— надання студентам методичної допомоги при відборі джерел інформації, плануванні етапів самостійного опрацювання навчального матеріалу, визначенні раціональних способів збору та аналізу фактологічного матеріалу для підготовки рефератів, доповідей, ІНДЗ;

— виявлення та попередження труднощів під час підготовки до аудиторних занять, надання консультацій відносно вибору, наприклад, оптимального способу семантизації і засвоєння лексики для автоматизації дій студентів з новими лексичними одиницями в процесі мовленнєвої взаємодії, підготовка методичних рекомендацій з опрацювання фахових текстів, збірників тестових завдань тощо;

— проведення ефективного контролю виконаної СРС у формі тестів, колоквиумів, співбесід, заліків; визначення способів і засобів передачі звітності про виконану роботу; створення системи мотиваційних чинників для заохочення та стимулювання студентів.

Виконання зазначених вище вимог щодо забезпечення дієвості СРС, які сформульовані на основі аналізу науково-педагогічної літератури й узагальнення власного досвіду викладання, дозволить, на нашу думку, підвищити результативність оволодіння студентами іншомовною лексикою.

Аналізуючи теоретичні передумови ефективного засвоєння знань лексичних одиниць та набуття вмінь їх вживання в актах усної і писемної комунікації, визначимо раціональні стратегії СРС з вивчення фахової лексики. Це різні прямі і непрямі стратегії: стимулюючі (наприклад, з метою заохочення студентів до сприймання лексичних одиниць з використанням зорових та/або слухових аналізаторів, що мобілізує увагу, пам'ять і мислення студентів); соціальні (наприклад, для створення позитивного мікроклімату навчальної діяльності, що є підґрунтям для продуктивної мовленнєвої взаємодії студентів під час виконання мовленнєвих дій з лексичними одиницями).

У контексті самостійного вивчення студентами іншомовних лексичних одиниць рекомендуємо використовувати такі стратегії: *мнемонічні* – для запам'ятовування, зберігання та відновлення лексичної інформації; *когнітивні* – для аналізу, синтезу і переробки іншомовної лексики; *компенсаторні* – для подолання прогалин у знаннях лексичних одиниць під час комунікації.

Основною метою мнемонічних стратегій є використання прийомів асоціативного порівняння нових слів з вивченими раніше, їх групування та диференціація, виокремлення певних ознак або закономірностей, щоб добитися мимовільного запам'ятовування та усвідомленого розкриття семантичних значень лексичних одиниць. Ефективними мнемонічними прийомами закарбовування слів у пам'яті вважаються парні асоціації, словникові сім'ї, категоризація та групування відповідно до формальних ознак, використання методу ключового слова і набутого раніше мовного досвіду.

Когнітивні стратегії покликані допомогти студентам проводити операції з аналізу лінгвістичної інформації, диференціації мовних явищ, узагальнення правил вживання певних структур або зразків мовлення, визначення позитивних і негативних можливостей інтерференції в умовах одночасного оволодіння лексичним складом кількох іноземних мов. Вивчення термінологічної лексики підмови економіки в рамках когнітивного підходу рекомендується з використанням таких прийомів, як лінгвістичні екскурси й паралелі, аналіз різних трактувань значення терміна, логічне оперування економічними поняттями та категоріями, виявлення зв'язків і залежностей між термінологічними одиницями різних мов [6, с. 118].

Компенсаторні стратегії повинні використовуватися для подолання дефіциту знань лексичного іншомовного матеріалу під час комунікації. Оволодіння цими стратегіями дозволить мінімізувати труднощі при виборі необхідного слова та його використанні адекватно до контексту або ситуації внаслідок недостатніх мовних або мовленнєвих ресурсів. Важливо задіяти компенсаторні стратегії на етапі підготовки до читання фахових текстів, коли необхідно розвинути мовну здогадку за допомогою контексту, ключових слів, рисунків або схем. Прогалини у знаннях іншомовної фахової лексики можна заповнити за умови залучення таких прийомів, як перефразування, використання невербальних засобів комунікації.

Таким чином, можемо вважати, що гнучке застосування навчальних стратегій при оволодінні іншомовною лексикою розширює діапазон навчально-пізнавальних можливостей студентів, дає змогу їм самостійно орієнтуватись у потоці нової, постійно зростаючої інформації, розвиває їхні інтелектуальні здібності і готує до майбутньої професійної діяльності. Врахування згаданих вище психолого-педагогічних умов організації самостійного навчання, дотримання вимог щодо забезпечення ефективно автономної навчальної діяльності, використання адекватних ситуації стратегій під час засвоєння лексики дозволить підвищити якість іншомовної підготовки студентів, сприятиме їх формуванню як особистостей і компетентних фахівців у сфері своєї майбутньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Задорожна І. П. Теоретичні передумови формування готовності студентів мовних спеціальностей до самостійної роботи з англійської мови // Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія. – К.: КНЛУ, 2006. – Вип. 11. – С. 119–125.

3. Каменева Т. М. Психолого-педагогічні аспекти організації самостійної роботи майбутнього менеджера-економіста в процесі вивчення ділової англійської мови // Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія. – К.: КНЛУ, 2005. – Вип. 8. – С. 168–175.
4. Лук'янченко І. О. Педагогічні умови формування інформаційної культури у майбутніх учителів іноземних мов // Вісник Чернігівського держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів: ЧДПУ, 2007. – Вип. 48. – С. 157–160.
5. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 208 с.
6. Черновец Т.Е. О когнитивном аспекте изучения терминологической лексики // Теория и практика подготовки к межкультурной коммуникации в системе непрерывного обучения иностранным языкам: Материалы докл. междунар. науч.-практ. конференции, Минск, 20–21 декабря 2005 г.: В 3 ч. Ч. 3 / Отв. ред. Н. П. Баранова. – Минск: МГЛУ, 2006. – С. 115–118.
7. Шамов А. Н. Лексические навыки устной речи и чтения – основа семантической компетенции обучаемых // Иностранные языки в школе. – 2007. – № 4. – С. 19–25.
8. Ellis R. Second Language Acquisition. – Oxford: OUP, 2000. – 147 p.